

Türkiye’de Kültürel Çalışmaların Dönüşümü ve Bütünsel Kuramdan Kopuşu: Gündelik Yaşam İçinde Sıkışma Ve Temsil Sorunu

Transformation Of Cultural Works And Their Disengagement From Holistic Theory In Turkey: Stuck In Daily Life And Representation Problem

Işlay Göktürk

Özet: Kültürel çalışmalar yaklaşımının öncü olduğu gelenekle gündelik yaşam yaklaşımının temel ilgi konusu olması, genel olarak toplumbilimlerinde bireyin merkeze çekilmesine neden olmuştur. Gündelik yaşam yaklaşımı ile gündelik yaşamın içinde saklı olan özel yaşam da bu yönüyle tartışmanın merkezine yerleşmiştir.

Özel yaşam ise tarihe ilişkin oluşum süreçlerini içinde barındırmamakta, güncelin anlık görünümünü yansıtmaktadır. Bu noktada gündelik yaşam içinde temsil sorunu gene ayrı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Kültürel Çalışmalar, Gündelik Yaşam, Temsil Sorunu

Abstract: *That The tradition which cultural Works approach pioneers is the basic interest subject of Daily life approach, generally caused individual to withdraw to the center in sociology. The Daily life approach and the private life hidden in Daily life located in the center of thi debate. Private life does not have the formation processes related to history in it, reflects instant appearances of the current. At this point representation problem appears as a different problem in Daily life.*

Keywords: *postmodernist cultural Works, Daily life, representation problem*

Kültürel çalışmalar günümüzde gerek akademi içinde, akademi dışında, gerekse dernekler, sempozyumlar, konferanslar, araştırma merkezleri ve gerekse kitap, dergi gibi yayın faaliyetleri ile uluslar arası düzeyde bir yaygınlık kazanmıştır. Kültürel çalışmalar alanının bu denli yaygınlık kazanması ve popüler bir akademik çalışma biçimi haline gelmesi ilgi çekicidir. Kültürel çalışmalarda kültürün, çoğulculuğa-fark'a-öteki'ne yaptığı vurgu ile toplumlararası farklılaşmalardan ve tarihten koparılması söz konusudur. Bu kopuş kültürel bağlamın yüzeysel ve güncel/günlük görüntülerin içinde tartışılmasında, an'ın öne çıkarılmasına yol açmıştır. Kültürel çalışmalarda kültür, özerk, bağımsız bir alan olarak diğer alanları da belirsizleştirmiş ve kendine katmıştır. Bir anlamda kültür ile tarih-toplum arasındaki ilişkiler belirsizleştirildiği oranda kültür başat bir unsur olarak öne çıkartılacaktır. Burada kültürün giderek tarih-dışı, toplum-dışı kategoriler ile yeniden temellendirilmesi söz konusudur. Buradan yola çıkarak gündelik yaşamın mikro görüntüleri eşliğinde kültürün yoksullaşması, niteliksizleşmesi söz konusu olacaktır. Kültürel çalışmalarda, bireyin gündelik yaşama ait deneyim/yaşantı/tecrübeleri kültür kavramsallaştırmasında öncelikli hale gelmiştir. Burada kültürlerinin yorumlanması için tecrübe/yaşantı/deneyim bir anlam kaynağı olarak gündelik yaşantı üzerinden kullanılmıştır. Böylelikle kültürel yapılanmada gündelik yaşam pratikleri merkeze almış, kültürel inşa sürecinde bireyin deneyim/yaşantı/tecrübeleri öncelenmiştir. Bu haliyle kültür üst yapılar karşısında mutlaklaştırılmaktadır ve kültür bireyin gündelik yaşantılarının anlık görünümüne indirgemıştır. Bu mutlaklaştırma biçimi günümüzde kültürel olanın araçsallaşmasına hizmet etmektedir. Kültürün araçsallaşması aracılığı ile kültüralizm daha ileri düzeyde kültürel farklılıklar ve ayrılıkları kutsamaktadır. Evrensel, bütüncül, merkezi olanın yerini yerel, özgül, tekil olan almıştır. Kültür ekonomik belirlemcilik koşullarına indirgenemez önermesi ile kültür tartışmalarının temeline fail/birey/aktör yerleştirilmiştir. Kültürel belirlemcilik kültürü toplumundan, tarihten, sınıftan, ideolojiden ve diğer temel kategorilerden bağımsız ele alan bir geleneği gündeme getirmiştir. Bu tartışma biçiminde kültür özerk daha da ileride temel üst yapılar karşısında başat bir konuma yerleşmiştir. Kültüralist açıklamalarla kültürel çalışmalar, kültürel farklılıkları kutsayan, kültürün mikro alanlarını mutlaklaştıran, gündelik yaşam tarzlarını ve günde-

lik yaşam dünyasını merkeze çeken bir açıklama biçimini işaret etmektedir. Bu anlamda kültürün ekonomiden görece bağımsızlığı kültürel çalışmalar aracılığı ile vurgulanarak iletişim alanı kültürle eşitlenme noktasına gelmiştir. Geçmişte marj-dışı olarak görülen konular, -gündelik yaşam pratiklerinin mikro görünümüleri- akademik tartışma alanı olarak merkeze çekilmiştir.

Kültürel çalışmalar gündelik yaşama ilişkin kuramsal bir çağrı yapmıştır. Bu çağrıyı Hall'un televizyon ve kültür ilişkisini tartıştığı yazısında yer alan "*Televizyonun bizi, kültürün geleneksel lezzetlerine daha etkin bir biçimde hizmet etmeye değil, 1968 Mayıs'ında Sorbonne Üniversitesi'nin duvarını süsleyen 'Sanat öldü. Gündelik yaşamı yaratalım' şeklindeki ütopyik sloganı gerçek kılmaya davet etmektedir.*"¹ ifadelerinde takip etmek mümkündür. Kültürel çalışmalar geleneğinin kökleri, gündelik yaşamın pratikleri ve anlamları üzerine odaklanan bir yaklaşım biçimi ile kurulmuştur. İşçi sınıfının ve çeşitli altkültürlerin gündelik yaşam pratikleri üzerinden başlayan analiz, gündelik yaşamın tüm an'lık görünümünü -yemek yemek, televizyon izlemek, müzik dinlemek, alışveriş yapmak, çocuk yetiştirmek ve daha pek çokları- içeren bir eksene kaymıştır. Geçmişte tartışma-dışı olarak görülen konular gündelik yaşam tartışmaları ile günümüzde temel ilgi konuları haline gelmiştir. Kültürel çalışmalar yaklaşımının öncü olduğu gelenekle gündelik yaşam yaklaşımının temel ilgi konusu olması, genel olarak toplumbilimlerinde bireyin merkeze çekilmesine neden olmuştur. Gündelik yaşam yaklaşımı ile gündelik yaşamın içinde saklı olan özel yaşam da bu yönüyle tartışmanın merkezine yerleşmiştir. Özel yaşam ise tarihe ilişkin oluşum süreçlerini içinde barındırmamakta, güncelin anlık görünümünü yansıtmaktadır. Lefebvre'nin deyişiyle "*Gündelik hayat tarih taşımaz.*"² Dolayısıyla gündelik yaşam incelemesi tarih kategorisinden bağımsızlaşmıştır. Gündelik yaşam belli kategoriler ile tartışılmaz değildir ancak temel konu ve sorunların fark'a dayalı olarak parçalarına ayrılması gündelik yaşam temelinde marj-dışı olanın tartışma konusu bakımından merkeze çekilmesine neden olmuştur. Bu marj-dışı konular yeni tartışma, araştırma, inceleme, çalışma ve daha da ilerde disiplin alanları haline gelmiştir. Kültür tartışmasına gündelik yaşam üzerinden ve marj-dışı olanın mutlaklaştırılması üzerinden yaklaşılması kültür kavramını bütünsellik bağlamından uzaklaştırmaktadır. Gerek kültürel çalışmalar geleneğinde gerekse toplumbilimleri geleneğinde gündelik yaşamın temel tartışma konusu olması ise konuların tarih-dışı bir yaklaşımla araştırılması sürecini beraberinde getirmiştir. Gündelik yaşamın anlık görünümüleri üzerine yapılacak bir tartışma tarih-dışı olduğu kadar, gündelik olanın anlık görünümüne odaklandığından aynı zamanda toplum-dışı ve bilim-dışıdır.

¹ Stuart Hall, "Television as a Medium and Its Relation to Culture", CCCS stenciled paper, No, 34, p. 113'den aktaran, Graeme Turner, *British Cultural Studies An Introduction*, Boston, Unwin Hyman, 1990, p. 75.

² Henri Lefebvre, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Çev. Işın Gürbüz, İstanbul, Metis Yayınları, 1998, s. 31.

Geçmiş tartışmaların toplumsal bağ'ı ve toplumsal bilinci esas alan yapısal analizi yerini, bireysel bağ ve bilinç'e dolayısıyla tümüyle aktör /özne/ fail/eyleyici olarak bireyin gündelik yaşamının pratiklerine/ anlamlandırma süreçlerine bırakmıştır. Bu eksen bütüncül toplumsal yapıların; fark'ın mutlaklaştırıldığı, öteki'nin kutsandığı bir dönüşüme girmesine neden olmuştur. Bu dönemde yapısal tarih anlayışı yerini sözlü/anlatı tarihine bırakmış, sanat, edebiyat, din gibi başat konular sonlarına aldıkları -çalışmaları eki ile birlikte karşılaştırmalı olarak tartışılmaya açılmış ve toplumsal-tarihsel boyutundan göreceli olarak koparılmıştır. Bu tartışmalar ile birlikte toplumbilimlerinde *class* -sınıf-, *substructure* -altyapı-, *subculture* -altkültür- ve nihayet *subaltern studies* ile postkolonyal çalışmalara geçilmiştir. Yahut belirlenmiş cinsiyetlerden, feminizme, postfeminizme, kadınlık, erkeklik, cinsiyet, cins, cinsellik ve nihayet *Queer Theory*'e geçilmiştir. Bu yönelmede ve teorinin gittikçe daha küçük parçalara bölünmesinde postmodern anlayışın etkisi oldukça belirleyici olmuştur. Postmodern anlayış ile birilikte teori ve unsurları post bir an'a taşınmış ve *büyük anlatıların reddi* şiarı da toplumbilimsel alanda teorinin bütüncül unsurlarını -gittikçe- parçalarına ayırmıştır. Modern toplumbilimlerin inceleme konuları, yöntemleri ve ontolojik temelleri sorgulanır hale gelmiş bundan öte modern toplumbilim anlayışı temel yönelimleri değişime uğramıştır. Toplumbilimleri alanında gözlenen bu temel değişim kendisini kültürel çalışmalar anlayışı ile birlikte net bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla toplumbilimleri ve kültürel çalışmaların teorik halef ve seleflerini ana hatlarıyla oluşturulmaya çalışılmış bir tablo ile birlikte izlemek mümkündür.

Kültürel çalışmalar postmodern anlayış ile birlikte gündeme gelen kültüre dönüş, failsiz özneye dönüş tartışmalarının temel çatısı haline gelmiştir. Kültürel çalışmaların öncülleri ve kurucu metinleri tarafından kurulan tarih, toplum, sınıf temelli görece zayıf bağ giderek belirsizleşmiş ve ardından gündelik yaşam temeline dayalı tarih-dışı, toplum-dışı bir biçim almıştır. Kültürel çalışmaların gündelik yaşamın sınırsız konularını kültürü temel alan bir yaklaşımla tartışması alanları ve alt dallarına ilişkin bir yaygınlaşmayı da beraberinde getirmiş, bu yaklaşım özellikle postmodern anlayışla birlikte toplumbilimlerine çalışma yöntemi açısından yansımıştır. Geçmişte kültürü disiplinler düzeyde kendine temel almış başta antropoloji ve sosyoloji gibi oluşumlar gerek II. Dünya Savaşı sonrası gündeme gelen toplumbilimlerinin krizi ve gerekse bu bunalımdan çıkmış kültürel çalışmaların kültür tartışmasını tekeline alması durumundan önemli boyutlarda etkilenmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dünya görüşü ve toplum örgütlemesi düzeyinde meydana gelen değişimler ve buna uygun olarak değişen temel paradigma toplumbilimlerini etkilemiştir. Toplumbilimlerinin II. Dünya Savaşı sonrası içinde düştüğü kriz/bunalım kavşağında kültürel çalışmalar yer almıştır. Öncelikli olarak akademi içi yapılanmalarla -lisans, lisansüstü, araştırma kurumları/ merkezleri- kurumsallaşan kültürel çalışmalar ardından ve buna paralel olarak dernek, yayın faaliyetleri, sempozyum, konferans ve toplantılarla

muazzam ölçüde yaygınlaşmıştır. Günümüzde ise kültürel çalışmalar alanı akademi içi-dışı kurumsallaşma düzeyleri ile oldukça görünür hale gelmiş, akademik çalışma biçimi bakımından da oldukça popülerlik kazanmıştır. Türkiye’de kültürel çalışmalar alanının örgütlenmesi de bu şemaya uygundur.

Kültürel çalışmaların modernleşme çerçevesi açısından Türkçe bağlama nasıl aktarıldığı ve bu çalışmaların var olmalı mı yoksa mevcut disiplinler modelleri terk etme çabasında olduğu gerekçesiyle ret mi edilmeli gibi bazı sorular sıklıkla tartışılmıştır. Raw, Türkiye’deki kültürel çalışmaların geleceğinin iktidarın ve kültürel politikanın maddi teknolojisiyle yakından bağlantılı olduğunu düşünmektedir. Raw’a göre Türkiye’de kültürel çalışmaların gelişim serüveni 1923’te Cumhuriyet’in kuruluşunda Mustafa Kemal Atatürk tarafından teşvik edilen yerel geleneklerle Batı modelini kaynaştıran yeni bir ulusal kültür yaratmaya yönelik Kemalist projeye biçimlenmiştir. Başlıca amacı modernleşme olan Kemalist projenin amacı özellikle Batılı gelişme ve ilerleme nosyonuyla birleşen bir kültürel deneyim kazanmaya yöneliktir.³ Bu açıdan Raw, Türkiye’de kültürel çalışmalar deneyimini yalnızca bazı bölümlerin daha çok öğrenci alma çabasında olup var olan programlarını yeniden düzenlemek için kullandıkları bir terim midir? Yahut Batı modellerine dayalı yeni biçim öğrenme ve öğretme tekniklerini tanıtmaya amacını mı gütmektedir? gibi sorular sormaktadır.⁴ Türkiye’de kültürel çalışmalar, başlangıçta estetik/elitist kültürel düşünceye katkıda bulunan edebi metin dizisi olarak anlaşılan ve bir başyapıtın yerleşik nosyonuna meydan okumaya çabalayan İngiltere’deki kültürel çalışmaların aksine, özel bir disiplinlerarası nosyona dayanmaktadır. Bu açıdan Türkiye’de kültürel çalışmalar pedagojisi ders programında ana bir disiplini -örneğin İngiliz Edebiyatı- içermektedir ve bu disiplinin siyaset bilimi yahut sosyoloji gibi diğer disiplinlerle takviyesi fikrine dayanmaktadır. Bu pedagojik yaklaşımla birlikte Türkiye’de kültürel çalışmalar yapmak Raw’a göre Türk akademisyenlerinin algıladığı biçimde Batı kültürel değerlerinin ‘en iyisini’ devam ettirip korumaya yardımcı olma amacıyla, özünde doğal olarak Arnoldcudur.⁵

Putlar ve Kırtunç’a göre kültürel çalışmalar, kuruluş, ilişki ve pratik açısından hangi ülkede olursa olsun ideolojik ve metodolojik bir mayın tarlasıdır ve Türkiye için de bu durum farklı değildir. Bilim adamları ve entelektüeller sıklıkla iki itirafta bulunurlar. Birincisi ideolojinin, bir boşlukta ve gerçek yaşamla hiç ilişkisi yokmuş gibi mi ele alınacağı ikincisi ise, gündelik yaşam konularının çözümleri ile ilişkili biçimsel ve bağlamsal saptamalara ideoloji ile birlikte yer verilip verilmeyeceği konusudur. Putlar ve Kırtunç yazılarında kültürel çalışma-

³ Laurence Raw, “Türkiye’de Kültürel Çalışmalar Pratiği”, Edt. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, *Türkiye’de Toplum Bilimlerinin Gelişimi II Anglo-Amerikan Etkisi Sosyoloji Yıllığı 18 Nilgün Çelebi’ye Armağan*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2009, ss. 291-292.

⁴ *A.e.*, ss. 299-301.

⁵ *A.e.*, s. 295.

ların Türkiye’de canlı olduğunu ve iyi duruma gitmekte olduğunu belirtmektedirler. Türkiye’de kültürel çalışmalar verimli bir toprak üzerinde köklenmiş, zenginleşmiş, geliştirilmiş ve kurumsallaştırılmıştır. Pultar ve Kırtunç’a göre müfredatlarında kültürel çalışmalara yer veren kurumlar, hem derslerde oluşacak metodolojik vb. hem de eski ideolojilerden gelecek direncin oluşturacağı ileriye yönelik zorlukların farkındadırlar ve akademisyenler, entelektüeller ya da kurumsal yapılar -asında hiç kimse- Cesur Yeni Dünya karşısında durup da kültürel çalışmaların oynadığı rolü yadsıyamaz. Bu da kısa vadeli çözümlerden uzak durmak, yaratıcılık ile eklektizmi kullanmak ve analiz ederken kültürü anlamak, kültürle empati kurmak anlamına gelir.⁶ Pultar ve Kırtunç’un ifadeleriyle kültürel çalışmalar Türk toplumu ve Türkiye için keşfedilmiş olarak görülmekte ve kültürel çalışmalar alanından Türkiye’ye özgü bir kültürel çalışmalar araştırması oluşturulması yönünde faydalanılması gerektiği savunulmaktadır. Bu anlamda kültürel çalışmalar bir yönüyle de Türkiye kültürel çalışmaları oluşturmak ile Batı modeline eklenmiş bir kültürel çalışmalar modeli geliştirmek arasında kuramsal ve pratik olarak sürdürülmüştür. Türkiye’de kültürel çalışmalar geçmişte ve günümüzde Batı kültürel çalışmalarını takiple ve Batı dillerine bağımlılıkla belli bir yön kazanmıştır. Bu açıdan hem Türkiye’de hem de Batı’da dil ve çeviri becerilerini ya da belirli bir kültürün teorisini geliştirmek için öncelikle edebiyat bölümlerinin kurulması bir soru konusudur ve Schneider’a göre Türkiye’nin kendi kültürünü çalışmaya yöneldiği zaman Batı yaklaşımı Türk bilim adamlarının yaklaşımına hâkim olmuştur.⁷ Kayalı’nın ifadeleriyle “Şimdi ise neredeyse sadece tercüme yayınlanıyor. Bu metinler bir bakıma bizim düşünce gündemimizi tayin ediyor.”⁸ “Türkiye’de sosyal bilim de, edebiyat da bir başka mecrada gelişiyor; kendi tarihinden, kendi sosyal kültürel ortamından bariz bir biçimde kopuyor.”⁹ Bu açıdan kültürel çalışmaların Türkiye’de gelişim vektörlerinin Batı dilleri ve edebiyatlarıdır ve bu bağ hâlen korunmaktadır.

Türkiye’de kültürel çalışmalar alanının önemli figürlerinden Kahraman’a göre Türkiye’de kültür tartışmaları son derece kısır bir ideolojik tartışmaya teslim ve esir edilmiştir ve geçmiş kültürel birikim, kültür, kimlik, hatta dil yalnızca bir sağ ve sol çatışmanın bir parçası olarak ele alınmıştır. Milliyetçi zorlamaların kültürel çalışmalar alanını ulusallaştırma çabası ayrı ama çok ciddi bir sorun-

⁶ Gönül Pultar, Ayşe Lahur Kırtunç, “Cultural Studies in Turkey: Education and Practice”, *The Review of Education Pedagogy and Cultural Studies*, 26, 2004, p. 148.

⁷ Annedith Schneider, “The Institutional Revolutionary Major? Questions and Contradictions on the Way to Designing a Cultural Studies Program in a New Turkish University”, *International Journal of Cultural Studies*, Volume: 5 (4), 2002, p. 394.

⁸ Kurtuluş Kayalı, “Türk Düşüncesi Çeviri Kokuyor”, Söyleşi: Alim Arlı, *Türkiye Söyleşileri 2, Kültür*, İstanbul, Küre Yayınları, 2007, s. 60.

⁹ A.e., s. 73.

dur.¹⁰ “*Kültür Tarihi Affetmez*” diyen Kahraman’a göre bu aşamada temel mesele de geçmiş kültürel birikimden kimin, nasıl yararlanacağı yönünde olmuştur ve burada *daima büyük harfle yazılan siyasetin ve sosyolojinin egemenliği ve tekilciliği söz konusudur*.¹¹ Günümüzde ise örneğin bir kitabın hem coğrafya hem sosyoloji hem beden politikaları hem mimarlık hem de kültürel çalışmalar kitabı olarak kataloglanabilmesi söz konusudur. Bu da daha başlangıçta teker teker disiplinlerin özcü yaklaşımlarından arınmasına olanak tanımaktadır.¹² Bu açıdan Kahraman bugün Batı’da en çok tartışılan konulardan birisinin sosyolojinin bu arada da antropolojinin yeniden tanımlanması, yeni metodolojilere kavuşturulması olduğunu ve birer XIX. yüzyıl bilim dalları olan bu çalışma alanlarının dönemin egemen ideolojisi pozitivistimin tek boyutluluğundan kopartılmakta olduğunu belirtmektedir. Ortaya çıkan boşluk ise geniş ölçüde farklı disiplinlerin kesişmesinden oluşan kültürel çalışmalarla doldurulmaktadır. Bu anlamda kültürel çalışmalar, psikanalizden sosyolojiye, sinema araştırmalarından kadın araştırmalarına kadar birçok alanın birleşme noktasıdır. Dolayısıyla bu alanda yer aldığı müddetçe, mesela herhangi bir siyaset probleminin Lacancı psikanalizin verileriyle çözülmesinde bir sorun yoktur ve burada bir sorun olmadığı gibi, bu yaklaşım, bilinç dünyasına sınırsız katkıda bulunmaktadır. Bu itibarla da kültürel çalışmalarda hemen her şey kültürün bir parçası olarak ele alınmakta ve hiçbir şey onun dışında tutulmamaktadır. Dolayısıyla Kahraman’a göre Türkiye’nin de kendi kültür dünyasında ‘geçmiş kültür’ tartışmalarının ötesine geçip aynı şeyi yapmaması için bir neden yoktur¹³ ve bu anlamda kültürel çalışmalar aracılığıyla “*Entelektüel tarihimiz yeniden yazılabilir, kimliğimiz yeniden çözümlenebilir, bilinçaltımız yeniden okunabilir, cinsellikten yeme içme alışkanlıklarımıza kadar birçok alanın yeni haritası çıkarılabilir. Büyük tarih ve sosyolojiden küçük ve çoğulcu tarihlere ve sosyolojilere sığınabilir. Tekcil ve bir tek tanımdan çoğulcu ve birçok tanıma geçilebilir*.”¹⁴ Bu ifadelerde kültürel çalışmalar yaklaşımı tümüyle onaylanmakta ve toplumsal yapı süreçlerinin geçmiş birikimin ötesinde/dışında ve geçmiş birikim göz ardı edilerek yapısökümcü bir yaklaşımla parçalara ayrılarak/çoğullaştırarak analiz edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu açıdan toplumbilim alanında popüler hale gelen söylem analizi ve yapısökümcü yöntemlerin postmodern kullanımları toplumsal düşüncüyü hegemonik olmaktan uzaklaştıran bir etkide bulunmaktadır.¹⁵ Bu analiz biçimi kültürel çalışmalarda da olduğu üzere gündelik yaşamın sayısız detayından yola çıkarak tarihin ve kültürün yeniden yazılmasına odak-

¹⁰ Hasan Bülent Kahraman, “Taştan Bedenler”, *Radikal Kitap Eki*, 7 Nisan 2003.

¹¹ Hasan Bülent Kahraman, *Kültür Tarihi Affetmez*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2004, s. 163.

¹² Kahraman, “Taştan Bedenler”.

¹³ Kahraman, *Kültür Tarihi Affetmez*, s. 164.

¹⁴ *A.e.*, s. 165.

¹⁵ Alev Özkazanç, “*Düşüncenin Topluma Yabancılaşması ve Türkiye’de Sosyal Bilimler*”, *Mürekkep*, Sayı: 12, 1999, s. 67.

lıdır. Ancak kuşkusuz “*Kültür Tarihi Affetmez*” diyen Kahraman’ın yaklaşımında bu analiz biçimi tarihten, toplumdaki ve bütüncül süreçlerden uzaklaşmayı/kopmayı ve daha da öte tarihsiz/toplumsuz bir yeniden yazım sürecini beraberinde getireceği söylenebilir.

XX. yüzyıl kimlik, aidiyet gibi sorunsallar tartışılarak kapanmıştır ve Kahraman’a göre günümüzde de devam eden bu tartışma *her şeyden önce bugüne kadar yapılmış tanımların ne kadar siyasal, erkek egemen, ayrımcı, Batı söz konusu olduğunda da ‘Beyaz Adam’ın denetiminde olduğunu* göstermiştir. Yine yapılan kimlik ve kültür tanımları bir kurguya dayanmaktadır ve bu kurgu ulus-devletin ve ulusal kimliğin oluşumuyla ilgilidir. Ancak sömürgecilik sonrası çalışmalarının -postkolonyal çalışmalar-, söylem çözümlemelerinin, yapısalcılık sonrası eleştirinin -postyapısalcı eleştiri- ve Eleştirel Kuram’ın katkısıyla bu kısırlık anlaşılmış ve aşılmıştır. Dolayısıyla geriye dönük fakat yeni verilerle yapılan okuma ve değerlendirmelerle yepyeni bulgulara ulaşılmaktadır.¹⁶ Bu açıdan Kahraman için postmodernizm çok önemli bir dönemin başlangıcıdır ve insanlık düşüncesi yeni bir evreye girmektedir. Postmodern dönemle birlikte modernizmin tekil yaklaşımından çok daha özgürlükçü ve çoğul bir anlayışa girilmektedir. Böyle bir dönem Türkiye için bulunmaz bir fırsattır ve Türkiye bu dönemde kendisini yeniden gözden geçirebilir ve yeniden üretebilir.¹⁷ Kahraman postmodern sürecin esas düğümünü demokrasi ve kimlik konularında attığını belirtir. Böylece çoğulcu ve çokkültürlü bir dönem başlamıştır. Kimlik, tanıma, fark politikalarının ortaya çıktığı, bunların birer felsefi anlam kazandığı bu dönem modernitenin oluşturduğu anlamların hemen hemen bütünüyle ortadan kalkmasına yol açmıştır. Bu anlamda, kadın araştırmaları, cinsellik/cinsiyet araştırmaları kültürel kuramın ve araştırmalarının vazgeçilmez önemini anımsatılmaktadır. Esasında postmodern dönemin kendisi de yeni çalışma alanları oluşturmaya koşut olarak gelişmiş disiplinlerarası bir süreç olarak gelişmiştir ve bu dönemde kesişim noktaları artık çok daha önemlidir.¹⁸ Bu açıdan kültürel çalışmalar alanı içinde yer alan yaklaşımlarla dünyanın birçok yerinde Türkiye’nin yakın dönemi, deyim yerindeyse didik didik edilmektedir ve bugüne dek fark edilmemiş kültür katmanları, davranış ve bilinç modelleri keşfedilmekte, yeni tanım eşiklerine ulaşılmaktadır. Bu yaklaşımda yerleşik meselelerin anlaşılmasında ve çözülmesinde olanaklar sunulmaktadır. Kültürün sorunları sadece hâkim XIX. yüzyıl modeliyle kültürel çözülemeyeceğini bilmek gerekmektedir ve artık mesele onların ayrıştırmada olmak ve daha fazlasını istemektir.¹⁹ Kahraman’ın yaklaşımında geçmiş

¹⁶ Kahraman, *Kültür Tarihi Affetmez*, s. 164.

¹⁷ Hasan Bülent Kahraman, *Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Ötekileri*, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s. xiv.

¹⁸ Hasan Bülent Kahraman, *Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye*, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s. x.

¹⁹ Kahraman, *Kültür Tarihi Affetmez*, s. 165.

kültür tartışmaları kısır bulunmakta, reddedilmekte ve bu anlamda kültürel çalışmalar önemli bir yenilik olarak görülmenin ötesinde kutsanmaktadır.

Murat Belge'nin 1983 yılında basılan ve hâlen çok tartışılan *Tarihten Güncelliğe*²⁰ adlı çalışması ise Türkiye'de kültürel çalışmalar tartışmasının önemli yansımalarından olmuştur. Belge'nin çalışması kültürel çalışmalarda tarihten güncel olana, gündelik olana doğru akışının bir örneğidir. Kitabın bölümleri *Kültür Üstüne, Sanat ve Edebiyat Yazıları, Entelektüel Mitler, Çağdaş Mitler, Tarih ve Zaman, Müzik -Arabesk- Fotoroman* ve *Gündelik Hayat, Magazin ve Söylemler* başlıklarından oluşmaktadır. Belge kültürü, kültürel çalışmalarla uyumlu bir biçimde "oldukça geniş bir anlamda" yaşam tarzı olarak kullanmakta ve yalnızca güzel sanatları değil, teorik inceleme ve araştırmaları ve bilimlerini de kültür kavramının içine katmaktadır.²¹ Belge, Eliot ve Williams'ın kültür tanımlarını aktarmakta ve kültürü bir yaşam tarzı olarak²² "toplumsal olayların en demokratik olanıdır, en kitlesel olanıdır. Tornadan kültür çıkarıp halka dağıtamazsınız." şeklinde ifade etmektedir ve gelecek kültürün ne olacağı sorusuna yanıt verecek olanın kitleler olduğunu belirtmektedir. 1980'lere kadar olmadığı ölçüde geniş sayıda insan artık kendi kültürüyle ilgilenmeye başlamıştır ve bu yönde bir ilginin başlaması bir zorunluluktur. Çünkü tarihin o noktasında kültürel karmaşa en yoğun derecesine ulaşmıştır ve geçmişte kendiliğinden yaşanagelen şey artık bir seçim sorunudur.²³ Bu şekliyle Belge'nin kültür yaklaşımı kültürel çalışmaların kültür yaklaşımı ve kitle algısı ile örtüşmektedir. Bir diğer açıdan ise "Kültür, son analizde, bir kimlik sorunudur." Bu kimliğin darlaştırılması kültürü de daraltacaktır. Belge burada bir örnekle devam etmektedir. Dede Efendi'nin temsil ettiklerini seçen ve Beethoven'ı dışlayan bir kültürel kimlik yahut Beethoven'ın temsil ettiklerini seçen ve Dede Efendi'yi dışlayan bir kültürel kimlik de eşit derecede dar ve daraltıcıdır.²⁴ Burada kültürün genişliği ve çoğulluğunun ardından kimlik kültürle eşitlenmekte ve yine kimlik de kültür gibi çoğulcu yapıları ile vurgulanmaktadır. Bu yönüyle de kültürel çalışmalar tanımlamalarına yakınlaşan Belge, kültürel çalışmalar yöntemini de kitabında sıklıkla kullanmıştır. Örneğin Belge, Zeki Müren'in *Kahr Mektubu* adlı şarkısını metin incelemesi aracılığı ile beste ve güfte çözümlemesini yapmakta, fotoromanlar üzerine tartışmaktadır.

Belge'ye göre 1970'ler öncesinde kültür tartışmaları aydınlar arasında geçen oldukça soyut ve bireysel uğraşlardır ve getirilen öneriler kişisel fantezilerle örülüdür. Bu dönemde resmi kültür kendi kalıplarının egemenliğini sürdürmektedir. 1980'lerle birlikte ise resmi kültürün kendisi de tehdit altındadır ve politikanın kültüre müdahalesi, politika ve kültür arasındaki eski uçurumu aşmaya yöne-

²⁰ Murat Belge, *Tarihten Güncelliğe*, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1983.

²¹ A.e., ss. 33 ve 38.

²² A.e., ss. 49-51.

²³ A.e., ss. 69-71.

²⁴ A.e., s. 48.

lik olarak sağlıklıdır. Bu süreç Belge'ye göre eski resmi görüşün yetersizliklerini göstermektedir ve geleceğin demokratik kültür öğelerinin neler olması gerektiği bu süreçte ortaya çıkmış olacaktır. Dolayısıyla kültür sorunu Türkiye'de artık toplumun başka sorunlarıyla iç içe geçmiştir ve bunlardan ayrılmaz bir hale gelmiştir. Bu açıdan önemli olan kültürün artık Türkiye'de yalnızca seçkinleri ilgilendiren bir soyut tartışma alanı olmaktan çıkıp kitlelerin sorunu olmasıdır.²⁵ Bu anlamda 1980 yılı değişim sürecinin yeni bir uç gerilimidir ve Belge, Türkçülük ve İslamcılık gibi akımlarının hepsinin 1980'lerde bakıldığı şekliyle onulmaz bir mistisizm ve duygusal ütopyizme dolu olduklarını belirtir.²⁶ Türkiye değişik uygarlıkların kavşak noktasında yer almaktadır ve tarihi boyunca birçok farklı kültürle iç içe geçmiştir. Bu anlamda Türkiye farklı etnik kültürler, Batılı kültürel etkiler, toplumun yeniden sınıflaşması söz konusudur ve yeni toplumsal yapıdaki farklı ağırlıklar -altkültürler- kendilerini kültürel düzeyde hissettirmektedirler.²⁷ Bu şekilde kültür çeşitlenmiştir ve analiz sentezinin gerisinde yatan unsurlar başlangıçta ne kadar Doğulu ve Batılı olsa da artık bunlar çok farklı biçimlerde dönüştürülerek birbirine eklenmiştir. Bu açıdan Belge kültür incelemesinin başlıca görevinin karmaşık fenomenleri analiz etmek olduğunu belirtmektedir. Belge, tarihin içinden güncel olana yönlendirdiği kültür tartışmasına, geleceğin kültürünün Doğu ve Batı kategorilerinden değil gerçekte yaşanandan çıkacağını ve ilk hedefin bugün yaşananın anlaşılması gerektiği yönündeki saptamalarıyla devam etmektedir.²⁸

Raw göre ise Türkiye kültürel çalışmaları adına "Türk Kültürel Çalışmaları" Türkiye'ye odaklanmış çalışmalar mı Batı modellerine güvenen çalışmalar mı olmalı sorusu arasında ilişki kurmak en iyi yoldur. Kültürel çalışmalar gündelik yaşam, popüler kültür, müzik, televizyon ve film çalışmalarına odaklanmalıdır. Burada kültürel çalışmaların teori ve pratiği arasında bir ayırım ortaya çıkmakta ve genç akademisyenler ve yaşça daha büyük akademisyenler arasında çatışma ortaya çıkmaktadır. Örneğin Ege Üniversitesi CSS -*Ege University Cultural Studies Symposium*- girişimi 1996'da başladığından bu yana, yapılan sunumların -özellikle Türk kültürüne yoğunlaşmış çalışmalarda- teorik bir çerçeveden yoksun oluşu ve popüler ve gündelik oluşu ile eleştirilmiştir. Yine Raw'a göre kültürel çalışmalar Türkiye'de, Türkleri ve Türk olmayanları içeren çeşitli konuları çevreleyen geniş bir kapsamdan hareket etmelidir. Raw bu aşamada birkaç öneride bulunarak bazı sonuçlara varmıştır. İlk olarak, kültürel çalışmalar ile ilgilenen herkes için kendi akademik geçmişlerini düşünmeden anti-özcü bir fikri benimsemek önemlidir.²⁹ Raw'un anti-özcü yaklaşımı ile Türkiye'de kültürel çalış-

²⁵ A.e., ss. 34-37.

²⁶ A.e., s. 46.

²⁷ A.e., s. 53.

²⁸ A.e., s. 68.

²⁹ Laurence Raw, "Introduction: Cultural Studies and the New Millennium", Edt.: Ayşe Lahur

malar bu açıdan alternatif bir fikir olarak değil tarihsellikten ve bütünsellikten uzak gündelik yaşam temelli bir anti-özcü fikre odaklıdır. Yeni dönemle birlikte bütünsel, tarihsel anlamda temellendirme yapmak bütüncü görüşleri savunmak yerine anti-özcü bir fikirle kültürel çalışmalar sahiplenilmektedir. Bu nedenle kültürel çalışmalar da kendini anti-özcü çalışmalar olarak ortaya koymaktadır. Bu açıdan bir anlamda da genel olarak toplumbilimleri örgütlenirken anti-özcü bir şekilde yeniden yapılanmaktadır. Disiplinlerarasılık argümanının meşruiyeti içinde tarihsel bütünlük göz ardı edilerek gündelik yaşam temelinde buluşulmaktadır. Bir diğer açıdan Raw'a göre eğer Türkçe bağlamda bir disiplin olarak geliyecekse, bu Batı dilleri ve edebiyatı, sosyoloji ya da antropolojinin bir başka biçimi dışında olamaz. Bu disiplinler arasında akademisyenlerin kendi entelektüel durumlarını yeniden tanımlamalarını gerektiren bir ilişki vardır. Bütün bunlar için CSS konferansları ve Kültür Araştırmaları Derneği'nin düzenlediği konferanslarla birlikte umut verici işaretler vardır.³⁰ İkinci olarak, farklı alanlarda çalışmalar yapılmalıdır. Üçüncü ve en önemlisi ise, kültürel çalışmalar gelecekte Batı/Doğu, Türk/yabancı, yerel/küresel ve benzerleri gibi ikilikleri daha az çağrıştıracaktır. Raw'un önerisi ise farklılığı korumaktansa diyalogu sürdürmektir ve Raw Türk akademisinin bu yapıyı barındırmak için yeterli derecede güçlü ve esnek olduğunu düşünmektedir.³¹ Schneider'a göre de dünyanın farklı yerlerindeki kültürel çalışmalar bölümlerinde kurumsallaşma ile paralel olarak, kültürel çalışmalar ile eleştirel sınırın uyuşması ile ilgili olarak endişe duyulmaktadır ve aslında Türkiye'de kültürel çalışmaların kurumsallaşması özellikle edebiyat olmak üzere, beşeri bilimler ve toplumbilimlerinin eleştirel çalışmalara yönelik ilgisini canlı tutmak için bir anahtar olabilir.³²

Özellikle iletişim bilimciler Stuart Hall başta olmak üzere kültürel çalışmalar alanının birçok isminin söylediklerinin Türkiye'ye nasıl uyarlanabileceği konusunda ortak bir düşünce içinde olmamışlardır. Burada söz konusu edilen bu düşüncelere direnç değil ve fakat bu düşünceler çerçevesinde bu topluma nasıl bakılacağı, nasıl bakılabileceğidir. Ancak Kayalı'ya göre aslanan gösterilecek dirençtir ve esasında bütün mesele eski düşünce geleneğine, kendi toplumuza derinlemesine yönelmektir. Ancak zaman içinde Türk entelektüelinin metinleri içinde kendi sesinin tınısı giderek kaybolmuştur. Dolayısıyla tek eğilim olarak Batılı toplumbilimcilerin söylediklerini kavramak endişesi kendisini hissettirmektedir. Özellikle Türkiye'nin toplumsal yapısını araştırmaya dönük çalışmalar neredeyse son bulmuştur. Bir anlamda Türkiye hakkında bilgilenmeyi

Kırtunç et. al., *New Cultural Perspectives in the New Millennium Proceedings of the Fifth Cultural Studies Seminar, Ege University, İzmir, May 2000*, İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi, 2001, pp. 5-11.

³⁰ *Ibid.*, pp. 5-11.

³¹ *Ibid.*, p. 12.

³² Schneider, *op. cit.*, p. 394.

tetikleyen anlayış hepten yok olmuş gibi görünmektedir. Bu aşamada araştırmacılar Batılı bir antropolog gibi Türk toplumuna bakmaktadır.³³ Halman da aynı eleştiriye “*Biz batı gelenekleri ve metodolojisi ile demlenmiş yeni oryantalistler olduk, kendi kültürümüze bir İngiliz ya da bir Amerikalı gibi bakıyoruz.*”³⁴ şeklinde yapmaktadır. Halman’a göre Türkiye kültürleri ile ilgili tartışmalara bir takım Batılı kuramlar ve değerlendirmelerle bakılarak olumsuz tahlillere ulaşılmaktadır ve genellikle Batı’nın kuramlarına mahkûm kalınmaktadır. Bu açıdan kendi değerlerimize uzun süre dışarıdan bakılmıştır. Ancak Halman’a göre Türk kültürüne oryantalistler gibi bakan insanlar olmaktan çıkarak, artık kendi kültür benliğimiz içinden değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştır ve KAD -*Kültür Araştırmaları Derneği*- girişimi Türk milli benliğini, Türk kültürünü incelemesi bakımından bir noktada verim sağlayacaktır.³⁵ Dolayısıyla kültürel çalışmalar Türkçe yapılmalıdır. Pultar kültürel çalışmaları “*her şeyden önce kendi dilimizde yapmalıyız*” der ve ekler “*Örneğin Tatarların ya da Kazanların konumuyla, hiç değilse Türkiye’de Türkçülüğü geliştiren Yusuf Akçura ile Sadri Maksudi Arsal’ın anısına saygı göstermek üzere ilgilenmeliyiz.*”³⁶ Bu anlamda Halman’a göre şimdi yapılması gereken “*Batı alışkanlıklarından kurtularak, ama onları çok yararlı perspektifler olarak düşünerek, kendi kültürümüze içinden yeniden bakmak, bize özgü olan şeyleri bulmaktır. Bu ne milliyetçiliktir, ne şovenliktir.*” bu Halman’a için yaşamsal denecek kadar zorunlu olan bir gerekliliktir.³⁷ Pultar “*inanılmaz çeşitlilik gösteren kültürel ve etnik zenginliğimizi de görmüyorsak, çok şey yitiriyoruz*” der ve bu zenginliğin kaynaklarını “*Selahattin Eyyubi’den Ziya Gökalp’e, Söküllü Mehmet Paşa’dan Ahmet Haşim’e, Pargalı İbrahim Paşa’dan Yaşar Kemal’e, Mimar Sinan’dan Şemsettin Sami’ye.*”³⁸ kadar uzanan bir çeşitlilikte aramak gerektiğini ifade eder. Kültür tartışması bu şekliyle yeni görüşe uygun olarak tekrar biçimlendirilmiştir. Bu biçimlendirmede anılan birbirinden farklı farklı isimlerle bütün tarihi kültürel çeşitlilik zenginlik olarak gösterilmektedir.

Kültürel çalışmalar günümüzde gerek Batı’da gerekse Türkiye’de Erdoğan’ın ifadeleriyle “*akademik moda*” haline gelmiş durumdadır. Bu açıdan Türkiye’de

³³ Kurtuluş Kayalı, “Türkiye’de Kültür Sosyolojisi Yapmanın Açmazları Üzerine Bazı Düşünceler”, Edt.: Köksal Alver, Necmettin Doğan, *Kültür Sosyolojisi*, Ankara, Hece Yayınları, 2007, ss. 124-126.

³⁴ Talat Halman, “Interview with Laurence Raw”, *British Council Newsletter*, May: 21, 2000, p. 21.’den aktaran, Schneider, *op. cit.*, p. 394.

³⁵ Talat Halman, “Kaç/Göç Edebiyat ve Kültür Araştırmaları”, (Çevrimiçi) http://www.kulturdad.org/images/goc_halman_konusma.htm, 20 Nisan 2010.

³⁶ Gönül Pultar, “Küreselleşme Çağında Ezberler Bozulurken: Türk(İye) Kültürleri ve Kuramsal Çerçeve Arayışları”, Edt.: Gönül Pultar, Tahire Erman, *Türk(İye) Kültürleri*, İstanbul, Tetragon Yayınları, 2005, s. 23.

³⁷ Talat Halman, “Kaç/Göç Edebiyat ve Kültür Araştırmaları”.

³⁸ Pultar, “Küreselleşme Çağında Ezberler Bozulurken: Türk(İye) Kültürleri ve Kuramsal Çerçeve Arayışları”, s. 23.

kültürel çalışmaların yükselişi kültürel çalışmaların Batı akademileri içindeki yükselişi ve kurumsallaşmasının takibine dayanmaktadır.³⁹ Erdoğan'a göre kendi pratiğine dönük bir eleştirelliği canlı tutan kültürel çalışmalar Türkiye'de hem önemli imkânlar sunmakta hem de ciddi tehlikeler içermektedir. Türkiye'de kültürel çalışmalar, Türkiye'nin yaşadığı karmaşık dönüşüm ve organik bunalımın anlaşılması ve ekonomik, siyasal ve kültürel süreçlerden dışlananların bunlarla mücadele etmenin yollarını bulmaları açısından önemli bir tarihsel misyon yüklenilebilir. Ancak Türkiye'de kültürel çalışmaların izleyeceği yol akademinin ve ideolojik-politik konjonktürün ortaya koyacağı engellerle doludur. Erdoğan'a göre Türkiye'de kültürel alana ilişkin yapılan çalışmalarda "*folklore yavan arşivciliğin, edebiyat çalışmalarına düz betimleyiciliğin ve iletişim araştırmalarına da sığ bir ampirizmin ve profesyonelliğin*" hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla Erdoğan'a göre kültürel çalışmaları "*bir şıklık olarak gören*" hâkim akademik referans ekonomisi, atama yükseltme ölçütleri ve "*konferans turizmi*"nin gereklerine biçimlenen araştırma biçiminin kültürel çalışmaların meta üretiminin ve mübadelesinin bir alanı haline gelmesi Türkiye'de kültürel çalışmalar açısından Anglosakson dünyasından çok daha tahripkâr olacaktır.⁴⁰ Erdoğan'a göre metnin ampirizmine dayalı kültürel çalışmalar yeni bir tür pozitivizm üretir hale gelmiştir ve kültürel çalışmalara hâkim olan metinsel formalizm ile kültürel çalışmaların siyasetlesmesi arasında yakın bir bağ vardır.⁴¹ Sorun kültürel çalışmaların akademi içinde yer alması değil burada aldığı konumdur. Bu konum ise temelde işleyiş tarzlarına ve hegemonik kodlara sorunsuz bir şekilde dâhil olma ile ilgilidir. Bu açıdan Erdoğan kültürel çalışmaların sosyoloji ve edebiyat gibi geleneksel disiplinleri sömürgeleştirdiğini düşünmektedir. Mevcut iktidar ilişkilerini radikal bir şekilde sorgulamak iddiası ile gündeme gelen kültürel çalışmalar, bu ilişkilerin yeniden üretimine karşı herhangi bir ciddi tehdit oluşturmadığı gibi, bizzat kendisinin akademik ve kültürel sermayenin bir parçası haline gelmesi, profesyonelleşmesi, metalaşması, siyasetlesmesi ve bu ilişkilere dâhil olması söz konusudur.⁴² Erdoğan'ın *akademik moda* olarak nitelendirdiği kültürel çalışmalar, akademik süreçlerde daha da ilgi çekici ve rağbet gören bir alan haline gelmiştir.

Türkiye'de kültürel çalışmalar pratiği kurumsal açıdan Erdoğan'ın şirket olarak üniversite dediği özel üniversiteler veya devlet üniversitelerinin içinde gerçekleşmiştir. Bu açıdan Erdoğan'a göre akademinin belli politik hassasiyetleri taşıması gerektiği kaygısı ile şirket olarak üniversitenin pazarlama kaygısı arasındaki muhtemel gerilim -ya da böylesi bir gerilimin yaşanıp yaşanmaması- kültü-

³⁹ Necmi Erdoğan, "Kültürel Çalışmalar, (Kendiliğinden) İdeoloji(si) ve Akademya", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 97, Güz 2003, ss. 43-44.

⁴⁰ *A.e.*, ss. 57-58.

⁴¹ *A.e.*, ss. 55-56.

⁴² *A.e.*, ss. 45-46.

rel çalışmaların akademi içindeki/dışındaki seyri önemli bir etkisi olacaktır. Dolayısıyla Türkiye’de kültürel çalışmaların gelişim seyri ve ufkı açısından, akademinin toplumsal süreçlerdeki konumu ve kültürel çalışmaların ideolojik-politik pratikler ile kuracağı bağ olmak üzere tayin edici olabilecek iki vektörden söz edilebilir. Vektörlerden ilki açısından mevcut haliyle akademinin devlet aksiyomları ile sermayenin aksiyomlarını maddileştiren bir kurum söylenebilir. Bu açıdan iki vektör, ilkinin üniversiteye geleneksel olarak milli bir fikri, kültürü, terbiyeyi inşa etme işlevini otoriter bir tarzda dayatmasına karşılık, ikincisinin üniversiteyi kendisi dışında tüm referanslarından arınmış, fikri içeriği ile değil de, mübadele değeri ile bir meta olarak bilgi üreten bir şirket şeklinde görmesi açısından içsel olarak çelişkili bulunabilir. Erdoğan’ın vurgusu bir yönüyle de akademi içindeki gelenekçi eğilim ile yenilikçi eğilim arasındaki konumlanmaya yöneliktir. Kültürel çalışmaların Türkiye’deki seyri de söz konusu bu iki eğilim arasındaki gerilim arasında bir yön bulup bulamayacağına ilişkindir. Kültürel çalışmaların popüler kültür ürünleri arasında aradıkları şey de susturulmuşların seslerine kulak vermedir. Dolayısıyla akademi içinde konumlanmış kültürel çalışmaların bu yönelimi ürettiği bilgiyi akademik sermayeye tahvil etmek yerine, bu bilginin nesnesi konumundakilerle -ezilmiş, susturulmuş, dışlanmış, madun kesimlerle- etkileşime sokan, kendini toplumsal-siyasal alana yönelik bir eleştirel teorik-politik müdahale ile tanımlayan bir kültürel çalışmalar yönünde olmalıdır.⁴³ Gerek Erdoğan’ın yönelimi gerekse kültürel çalışmaların Türkiye’de karşılama biçimi açısından kültürel çalışmalar Türkiye için belli imkânları beraberinde taşıyan bir *akademik yenilik* olarak görülmüş ve akademi içi-dışı gelişecek olası direnç alanları/biçimleri ile -ilerlemeci / muhafazakar tutum- belli bir tartışma içine girilmiştir. Bu tartışma çeşitli boyutları ile sürdürülmüştür.

Resmi görüş yeni dönüşümlere kendini uydururken sol anlayış/yaklaşım da bu yeni gelişmelere eklenme çabası içine girerek kültürel çalışmaların destekçisi konumuna gelmiştir. Bu anlamda Birkan “*Solun Son Sözü “Kültürel Çalışmalar” mı?*” sorusunu sorduğu yazısına Fazıl Say’dan verdiği bir örnekle başlamaktadır. Say’ın katıldığı bir radyo programında en çok Anadolu’da verdiği konserlerde manevi bir haz duyduğunu belirtmiş ve bu insanlara kaliteli müzik götürmeyi bir görev saydığını ifade etmiş, sunucu da halkı bu şekilde eğitebileceğinizi mi sanıyorsunuz demiştir. Birkan bu örneği yüksek kültür ve kitle kültürü ikiliği ile kurmuş ve çeşitlendirmiştir. Birkan’a göre kültürel çalışmalar Arnold, Eliot, Leavis, Frankfurt Okulu ve daha pek çokları tarafından geçmişte üzerine önemli anlamlar ve görevler yüklenen yüksek kültür karşısında, kapitalist metalaşma süreçlerini eleştirmek yerine temel olarak tüketiciliğe sürükleyen kitle kültürünü azat etmektedir. Postmodernizm koşullarında yüksek kültür ile kitle kültürü arasındaki ayırım ortadan kalkmıştır ve

⁴³ A.e., ss. 59-60.

esasında kitlelerin kitle kültürüyle manipüle edildiğini belirtmek, bir ürünün üretilmesini belirleyen üretim süreçleri ile o ürünü tüketenlerin alımlama tarzlarının arasında birebir özdeşlik olduğunu iddia eden, üretim anını şeyleştirilen/mutlaklaştıran ve aradaki ilişkiyi tek yönlü bir şekilde açıklayan yanlış bir anlayışın sonucudur. Bir başka açıdan da edebiyat başta olmak üzere tüm sanatlar tam bir yapıbozuma uğratılmıştır. Birkan'a göre reklamlar, filmler, ucuz romanlar, televizyon dizileri, pop şarkıları, video klipler, futbol ve gündelik yaşamın çeşitli somut süreçleri toplumun hayatında daha çok karşılık buldukları için onları analiz etmek, siyasi bakımdan, çok küçük bir azınlığın ilgi alanına giren yüksek edebiyat metinlerini analiz etmekten çok daha anlamlı hale gelmiştir. Değerli kabul edilen edebiyat ve düşünce ürünleri analiz edildiğinde ise daha çok, içerdikleri cinsiyetçi, ırkçı, seçkinci ve tahakkümcü unsurların teşhiri üzerine odaklanmaktadır.⁴⁴

Birkan'a göre Batılı akademik çevrelerde önemli bir hareketliliğe yol açmış, politik bir müdahaleyi temsil eden Birmingham Okulu'nun ve bu müdahalenin davranış kılavuzu halini almış "siyaseten doğruluk" ilkesinin günümüzde artık hegemonik bir konum kazandığını, hayatiyetini ve ilham vericiliğini yitirdiğini, kendi dogmalarını oluşturduğunu belirtmektedir. Birkan kültürel çalışmaların sol politikayı Hollywood filmleri, pop şarkıları, televizyon dizileri, reklamlar gibi konularla siyaseten hiçbir ilgisi olmayan akademi-içi bir yarışmaya çeviren dogmalarının aşılması gerektiğini düşünmektedir.⁴⁵ Erdoğan'a göre Birkan kültürel çalışmalarda cisimleşen metin çözümlemesinin siyaseti ikame etmesini eleştirmekte haklıdır.⁴⁶ Birkan kültürel çalışmaların başarısının ve etkisinin hakkını karmaşık ve çok-katmanlı hegemonya mücadelesi içinde belirlenen ve insanların gündelik yaşamında yapıp ettikleriyle sıkı sıkıya bağlantılı kültürel süreçlerin analizlerini ulaşmak büyük bir başarıdır sözleriyle teslim etmektedir. Birkan'a göre popüler kültür ürünlerinin ciddi analiz nesnelere haline gelmesi, gündelik yaşam üzerindeki vurgunun güçlenmesi, yüksek kültür ile emperyalizm ilişkisinin hep gündemde tutulması gibi kazanımlardan artık geriye dönüş yoktur. Ancak eleştirel enerji, popüler kültür ürünlerinin hem ideolojik hem de ütopyik yanlarını serimleyen derin analizler içinde tükenip gitmektedir. Bu açıdan geçmişte akademik araştırma biçimi olarak konu-dışı görülen tartışmalar merkeze çekilmiştir ve "solcu akademisyenler de bu ürünlere yetişip ideolojik analizlerini yaparak hem işlerini hem de siyasi sorumluluklarını yerine" getirmektedirler. Günümüzde pop kültürü eleştirisinin kendisi bir seçkincilik haline gelmiş ve kültürel sermayenin en önemli bileşeni haline gelmiştir. Birkan'ın eleştirisi bu yönüyle temelde kitle ürünle-

⁴⁴ Tuncay Birkan, "Solun Son Sözü "Kültürel Çalışmalar" mı?", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 94, Güz 2002, ss. 6-9.

⁴⁵ *A.e.*, ss. 7-8.

⁴⁶ Erdoğan, *a.g.e.*, ss. 61-62.

rinin kitlelerle bir şekilde buluşması ancak kitle kültürü eleştirisinin kitlelerin farkındalığından uzak yapılmasıdır.⁴⁷

Birkan'a göre sol, yüksek kültür karşısında şüpheli bir tavır takınmak ve kültürün iktidarla suç ortaklığını vurgulamaya dayalı negatif yorumbilgisi kutbunda kalamaz. Bu açıdan sol, pozitif yorumbilgisi kutbuna geçmek ve özgürleşmeyle Aydınlanma'nın bağını tekrar tekrar işlemelidir. Kitle kültürü olarak adlandırılan pratiklere yöneltilebilecek çok sayıda eleştiri vardır. Bu noktada kültürel çalışmaların yüksek kültüre haklı bir şekilde göstermediği hoşgörüyü, popüler kültüre, farklı yaşam tarzlarına, gündelik yaşama fazlasıyla göstermektedir. Dolayısıyla sol entelektüeller kültür endüstrisinin sahte mutluluk ve hazlarını analiz etmeye ayırdıkları çaba kadar bu endüstri içinde ve dışında eğlence, sanat ve düşünce üretmeye çalışmalı ve kültürel sahneye yalnızca yorumcu sıfatıyla değil üretici-yaratıcı sıfatıyla da daha fazla çıkmalıdır. Bir kültürel ürünü eleştirmenin en iyi yolu onunla aynı mecrada ona alternatif, ondan daha iyi bir ürün sunmaktır.⁴⁸ Kültürün kitlelere yayılmasını yahut yüksek kültür olarak bilinen özerk alanın demokratikleştirilmesini sağlayacak bir pedagojinin nasıl geliştirilebileceği sorusunu soran Birkan temelde kültürel çalışmaların eleştireliliğini yitirmesi üzerinde durmaktadır. Erdoğan'a göre ise Birkan kültürel alanın çözümlemesinde sık sık söz konusu olan ve kültürel çalışmalar içinde de ortaya çıkan elitizm-popülizm, itaat-itiraz, manipülasyon-direnış gibi ikiliklerin içinden düşünmektedir ve sonuç olarak Adorno benzeri bir kültür endüstrisi eleştirisini tekrar etmektedir.⁴⁹

Kültürel çalışmaların Türkiye'de yerleşmesi modernliğin ve geçmiş tartışmaların eleştirisi biçiminde gerçekleşmiştir. Modernlik eleştirisi yer yer kendisini bir Batı eleştirisi gibi gösterse de temelde eleştiri Batı'ya ve Batı değerlerine karşı değil Batı anlayışına uygun bir biçimde modernliğe karşı yürütülmüştür. Bu biçim anti-özcülük yaklaşımı ile modernlik eleştirileri ve beraberinde gelen belirsizlik ile birlikte gelişmiştir. Raw'a göre Batı, kendi dünya görüşlerinin geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman açısından devamını güvence altına almak için, neyin "sabit," "yararlı" veya "modern" olduğunu tanımlayarak, başka kültürleri susturmaktadır. Batı-dışı kültürler, yalnızca Batı'ya direnmekle yetinmeyip, kendi kültürlerini direniş kültürlerine dönüştürmelidirler ve Türkiye'de bu açıdan kültürel çalışmaların geleceği açısından bu yaklaşım biçimi önemlidir. Kültürel çalışmalar artık üniversitelerin akademik müfredatlarında büyük yer edinmiştir ve böylece öğrencilerin popüler kültürü öğrenmeye fırsatları vardır. Batı'da öğrenim görmüş kültürel çalışmalar uygulayıcıları, ister Raw gibi yabancılar olsun, ister Türkler, hâlen buradaki üniversitelerde çalışmaktalar. Öğrenci ilgisini kül-

⁴⁷ Birkan, *a.g.e.*, ss. 10-11.

⁴⁸ *A.e.*, ss. 13-15.

⁴⁹ Erdoğan, *a.g.e.*, ss. 61-62.

türel çalışmalar adına sürdürülebilmek için öğretim üyeleri özellikle popüler kültür ve/veya çağdaş sinema ile televizyon üzerine odaklanarak, yaklaşımlarında gündelik yaşamla ilişkili ve “güncel” olmaya teşvik edilmişlerdir. Bu anlamda Raw’un yaklaşımında bir disiplin olan kültürel çalışmaların siyasal veçhesi yitirilmiş, kültürel çalışmaların tek varoluş nedeni, “müşteri” çekme potansiyelinde yatar olmuştur. Raw’a göre eğer bu, İngiliz kültürel çalışmaların bir karakteristiği olarak, modernist/Marxist paradigmanın bir başka versiyonu ise doğrusu özellikle anlamsız bir versiyonu gibi görünmektedir. Kültürel çalışmalar Batı’da bu hale geldiyse kültürel çalışmaların Türk versiyonunun tümüyle farklı olması gerektiği açıktır. Kültürel çalışmalar Türkiye’de öncelikle, hâlen üniversitelerdeki oturmuş perspektiflere alternatifler sunan, *keskin uçlu bir disiplin* olmalıdır ve bu yalnızca ortaya yeni disiplinlerarası yaklaşımlar çıkarmaktan ibaret değildir. Bu süreç ABD ve İngiliz üniversitelerinde zaten denenmiş ve sınanmıştır. Bu açıdan Türkiye’de kültürel çalışmalar bir düzeyde özgül Türk-merkezci vizyonlar çerçevesinde şekillenmelidir. Bu da disiplinin Kemalizm gelenekleriyle; modernleşme ve modernite anlayışlarıyla; dinsel, toplumsal ve tarihsel geleneklerle ve en önemlisi, *eğitim ve pedagoji* gelenekleriyle nasıl ilişkilendirilebileceği üzerinde durmayı getirmektedir.⁵⁰

Türkiye’de kültürel çalışmalar tartışması geçmiş kültür tartışmalarından bir kopuşa ve sürekliliğe işaret etmektedir. Kültür tartışmalarında kültürel çalışmaların yerleşikleşmesine ilişkin girişimler kopuş ve sürekliliği geçmiş kültür tartışmaları ile belli düzeylerde hesaplaşma biçiminde gerçekleştirmişlerdir. Bu anlamda geçmiş tartışmalar bir yandan tümünden reddedilirken bir yandan da belli bir süreklilik ilişkisi içinde görünerek yeni bir biçim almıştır. Devletin kendi dünya görüşüne yeni bir dayanak oluşturma çabası da söz konusu olmayınca Batı’daki yeni düzenlemeye bağlı olarak kendini tanımlama çabasına girince hem siyaset hem de dünya görüşü düzeyinde süreklilik içinde bir kopuş gündeme gelmiştir. Bu nedenle bu kültürel çalışmaların gündeme gelmesinin geçmişteki kültür tartışmalarından hem bir kopuş hem de bir süreklilik olarak tanımlanması ve biçimlendirilmesi de gerekmştir. Bu anlamda KAD girişimi bir kopuş ve süreklilik örneğidir. Geçmişte muhalefet biçiminde ortaya çıkan resmi görüş eleştirilerine yeni dönemde sahip çıkmıştır. Bu açıdan Türkiye’deki yeni solun yeni gelişmeleri desteklemesi de bir rastlantı değildir. Kopuş ve süreklilik ilişkisi çeşitli yansımaları olmuştur. Resmi görüşten kopuş olmuş olsa bile mevcut dünya egemenliğinden kopma söz konusu olmadığından aynı zamanda bir süreklilik de söz konusudur. Bu nedenle küreselleşmeye bağlı kalınırken geçmiş görüşe belli eleştiriler yöneltilmiştir. Ancak mevcut dünya egemenliğinden bir kopuş olmadığından belli bir süreklilikten söz edilmesi gerekecektir. Bu süreklilik top-

⁵⁰ Laurence Raw, “Ülke Dışındaki Kültür Araştırmaları - Kriz İçindeki Bir Bilim Dalı”, (Çevrimiçi) http://www.kulturad.org/images/goc_laurence_konusma.htm, 20 Nisan 2010.

lum ve tarih düzeyinde değil her yönüyle çoğullaşmış kimlik, etnik, dini, cinsi temellerde belli bağlantılar üzerinden sürdürülecektir. Batı ile farklılıklar geçmişte kültür-uygarlık, Türkçülük-Batıcılığa arasındaki gerilimle bir ilişki ortaya çıkarırken yeni dönemde artık bunun yerine küreselleşmenin bir dayanağı olarak ortaya çıkan toplum yerine bireysel düzeyde tikelliklerin temellendirilmesi açısından kullanılacaktır. Yapılan çalışmalarla söylem birbirine örtüşmemektedir. Süreklilik egemen ilişkilere bağlanma düzeyinde gündeme gelmekte ve bu nedenle yeni/çoğullaşmış konular öne çıkmaktadır.

Türkiye kültürel çalışmalar tartışması içinde görünürde yer almış Batı merkezlik eleştirisi, Batı egemenliği eleştirisine değil, doğrudan doğruya modernliğin eleştirisine dönüşmüştür. Bundan dolayı da Türkiye’de kültürel çalışmalar küreyerellik tartışma biçimlerine uygun bir mecrada gelişmiştir. Bu açıdan bir yandan toplumsal yapı tartışmaları ortadan kalkarken giderek toplum tarihi önemli olmaktan çıkmaktadır. Diğer taraftan ise gündelik ilişkilerin sıradanlığı ön plana çıkmakta, sınırlı gündelik dünya görüşleri çerçevesinde açıklamalar getirilmektedir. Modernleşme eleştirileri giderek temel olgularla hesaplaşmaya ve özellikle yakın tarihin hesaplaşmasına dönüşmektedir. Tartışma biçimi giderek kuruluş temelleri üzerinden yapılırken bu tartışmanın yapılış biçimi de bütünsel dünya görüşlerini ortaya koyma biçiminde gelişmemektedir. Söz gelişi uzun süredir Türkiye’de yaşayan Raw’a göre esas önemli olan anti-özcülük yaklaşımının belirtilmesidir. Kültürel çalışmaların Türkiye bağlamında temelde aktarılan da bu anlayıştır. Türkiye’de kültürel çalışmalar alanı üzerine farklı farklı söylemler söz konusudur. Bu durum kimi zaman popülizmin eleştirisi kimi zaman da popülizmin yüceltilerek geçmiş kültürün eleştirisi yapılarak gündeme gelmektedir. Bir başka açıdan da kimi zaman popüler kültür yüceltilerek, kimi zaman da yerlere yapılmaktadır. Popüler kültür çalışmanın tek amacı haline gelecek kültürel çalışmaların bu çeşit bir tutarlılık oluşturması söz konusu değildir. Kültürel çalışmalar anti-özcü bir temelde kendini daha çok tanıtmaya eğilimindedir. Bu nedenle tarihten, toplumdan kopuş ve belirsizlik eğiliminin bunun en önemli örneğidir.

Kültürel çalışmaların Türkiye bağlamı Batı kültürel çalışmalar deneyimine eklenme ile birlikte şekillenmiştir. Bu anlamda Türkiye’de kültürel çalışmalarla geçmiş tartışmalardan, cumhuriyet dönemi kültür çalışmalarından, Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan’dan milliyetçilik tartışmalarından veya temel kültür tartışmalarından kopuş söz konusudur. 1980’ler sonrası yenedünya düzeni ile birlikte yeni kültür tartışması ve açılım tartışmaları gündeme gelmiştir. Bu anlamda geçmişten kopmayı belirtecek yeni yönelimin kaynakları ve özelliklerini belirtmesi açısından kültürel çalışmalar gündeme gelmiştir. Türkiye’de kültürel çalışmaların kurumsallaşma ve biçimlenme süreçleri Batı dilleri ve edebiyatları içerisinden gelişmiştir. Türkiye’de kültürel çalışmalar Batı dilleri ve Batı kültürel çalışmalar deneyimi odaklıdır. Kültürel çalışmalar Türkiye’de kültür tartışmalarının geçmiş birikiminden belli bir uzak duruşla daha öte yer yer reddedişle birlikte gündeme gelmiştir. Türkiye’de kültürel çalışmalar ile ilgili yapılan ça-

lışmalar Batı'daki çalışmalara eklenme özelliği taşıtmaktadır. Bu açıdan Türkiye'de kültürel alışmalar Batı'da yapılan çalışmaların devamı veya gelişmesi şeklinde değil Batı'daki yeniden biçimlenmeye uygun olarak örgütlenmiştir. Kültür tartışması geçmişte de yapılmaya çalışılmıştır ve kültür toplumbilimlerinin/sosyolojinin başlangıcından itibaren temel tartışma konusu olmuştur. Kültürel alışmalar ise geçmişte yapılan çalışmaların bir devamı şeklinde değil bir kopma şeklinde gündeme gelmiştir. Yapılan alışmalar geçmişi yok sayan, geçmiş çalışmalara karşıt çalışmalar yahut geçmişte yapılan kültür-uygarlık ayırımını yeni çalışmalara ekleme biçimindedir. Türkiye'de kültürel alışmalar İngiliz/Amerikan dili ve edebiyatları içerisinden oluşmuştur. Burada da temel yönelimin Batı kaynaklarının aktarılması biçimindedir. Batı'dan belli bilgilerin aktarılması yönünde filolojilerin kurduğu bağ kültürel çalışmalar için de bir köprü olmuştur. Türkiye'de kültürel çalışmaların filolojiler içinden gelişmesi bir diğer yönüyle de Türkiye kültürel çalışmalarının Anglosakson ve Amerikan bir yapı kazanmasına neden olmuştur. Bir diğer açıdan da kültürel çalışmalar iletişim bilimleri içinden bir gelişim göstermiştir. Bu gelişim bir yandan farklı boyutlarla kurumsal düzeyde gerçekleşirken, bir yandan iletişim bilim araştırmacıları tarafından alan -uygunluğu dolayısıyla- sahiplenilirken diğer yandan da temel tartışma biçiminin oluşturulmasında iletişim bilimleri kültürel çalışmalarla karşılıklı ilişki içinde olmuştur. Bu anlamda kültürel çalışmaların konuları ele aliş biçimi ve içerikleri önemlidir. Kültürel alışmalar programları kültürel çalışmalar alanına paralel bir biçimde gelişmiş ve programlarda sunulan dersler kültürel çalışmaların alan ve alt dallarına uygun olarak oluşturulmuştur. Yeni kültür tartışmaları yapışkm kavramı ve metin analizi gibi kavramlarla yapı'nın sökümünü ve toplumsal sürecin metne indirgenmesini getirmiş, toplumsalın açıklanmasına ilişkin olarak getirilen belirsizlik, yöntem(sizlik) nerisi ile kültürel çalışmalar çatısı altında tarihi gerçeklikler ve süreçlerden uzaklaşılmıştır. Türkiye'de kültürel çalışmaların kurumsallaşma süreci kurumsal ve pratik belli temel tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu açıdan kültürel çalışmalar alanı üzerine konumlanan yaklaşım biçimleri kültürel çalışmaları savunarak, akademik araştırma biçimi olarak kültürel çalışmalardan kurumsal ve pratik olarak faydalanmaya yönelik olarak hareket etmiştir. Dolayısıyla bu yaklaşım biçimi tarafından kültürel çalışmaların akademiye getireceği yenilik ilerlemecilik olarak tartışma biçimine girmiş, akademi içindeki direnç ise gelenekçilik olarak nitelendirilmiştir. Ancak kültürel alışmalar Türkiye'de özellikle kurumsallaşma süreçleri açısından hızla yaygınlaşmaktadır. Disiplinlerarası geşişkenlik yalnızca kültürel çalışmaların söylemine özgü gelişmiş olmakla birlikte toplumbilimlerine içkin bir şekilde de disiplinler süreçleri etkilemiştir. Kültürel alışmalar toplumbilimlerinde gözlenen kültüre dönüş düşüncesinin temel yansımaları olmuş ve bu şekliyle Türkiye'de kültürel çalışmalar akademik söylemin kabullenilen bir parçası haline gelmiştir.

Toplumun kendi tarihinden, kimliğinden koptuka kültürel çalışmalar gidecek ne geçmişi anlamaya çalışan ne de günümüzü açıklayan bir perspektif ortaya

koymayan bir öngörünüşle sınırlı kalmaktadır. Bu şekliyle kültürel çalışmalar bir anlamda kültür tartışmalarının içini boşaltmak yönünde bir çabadır. Bilimin amacı öngörüşün ötesinde toplumların kendi sorunları ve çözümleri üzerinde etkili olmaktır. Toplumlar arası ilişkilerin genişliği, zenginliği, çeşitliliğine rağmen bir bütün olarak ele alınması ve değerlendirilmesi mümkündür. Kültürel çalışmalar ise başlangıçta bu bütünlüğü reddetmekte ve gündelik yaşamın öngörünüşünde kalmaktadır. Kültürel çalışmaların önerdiği disiplinlerarasılık ise kültürel çalışmaların, herkesin başının çaresine bakması, yöntem olarak yönsüzleşmesi yahut başka biçimde söylenirse toplum/toplum tarihi üzerinde bütünsel bir görüş söz konusu olmadan yapılan bir çalışma biçimi haline gelmesine neden olmaktadır. Kültürel çalışmalar bu haliyle bir “*akademik şenlik*”e dönüşmüştür. Bu akademik şenlik kendisini yayın enflasyonu, sınırsız konu ve içeriği ile düzenlenen sayısız kongre/sempozyum turizmi ile göstermektedir. Bu yönelim genel olarak toplumbilimlerine sızmış durumdadır.

Türkiye’de kültürel çalışmaların gündeme gelmesi, ön plana çıkması ile akademik anlamda atama kriterlerinin de değişmesi birbirleriyle ilişkili bir süreçtir. Bu açıdan yeni konulara katılmada konferanslar ve sempozyumlar önemli hale gelmiştir. *Akademik moda* haline gelen kültürel çalışmalar, üniversitelerin yeni dönemle birlikte yeniden yapılanma süreçlerine girmesi ile daha da ilgi çekici olmuştur. Kültürü birer inceleme nesnesi olarak tartışan kültürel çalışmaların akademik kurumsallaşma süreçlerinde kültürel çalışmalar alanı -özellikle özel üniversitelerin- reklam yüzü haline gelmiştir. Medyada çeşitli konular etrafında görünür hale gelen akademisyen ve araştırmacıların kültürel çalışmalar bölümlerine öğrenci çekme yönünde önemli etkileri olmuştur. Özel üniversiteler ve fiilen şirketleşme yolundaki kimi devlet üniversiteleri Türkiye’de kültürel çalışmalar pratiğinin içinde gerçekleştiği kurumsal çerçevenin temel dinamiğini oluşturmaktadır. Türkiye’de kültürel çalışmalar yeni dönemle uyumlu bir yapı sergilemektedir. Geçmiş yapıların direnci nedeniyle belli şekillerde eleştiri söz konusudur. Kültürel çalışmalar mevcut düzenin yapıları ile uyumsuz olduğu için engellerden bahsedilmektedir. Bu açıdan *kültürel çalışmalar açılımı* geçmişte yapılan açıklamaları ve bu açıklamalara göre oluşmuş kurumları kendine bir engel olarak görmektedir. Engel olarak bahsedilen süreç geçmişten kurtulmak ve yeni gelişmelere ayak uydurmak anlamında kurulmaktadır. Bu şekliyle kültürel çalışmalarla birlikte tarihten güncelliğe akan kültür tartışması, toplumdan, tarihten ve bütüncül tartışmalardan gündelik olanın sıradanlığına yerleştirilmiştir. 1980’lerle birlikte sol aydının sınıf, toplum, ekonomi ve siyaset odaklı açıklamaları sistem hesaplaşmasında yerini gündelik olanın, mikro olanın öne çıkarılması sürecine bırakmıştır. Toplumsal olgu analizinin bütüncül süreçlerden uzak ele alınışı ile birlikte tarih, toplum, ekonomi ve siyaset gibi temel süreçler toplumsal analizin dışına itilmiştir.

Türkiye’de kültürel çalışmaların kurumsallaşma süreci temelde kuramsal ve pratik yaklaşımlar üzerinde gelişen belli tartışmalara bağlanmıştır. Bu tip

çalışmaların yapıldığı dönemin Türkiye’de Bozkurt Güvenç’in *Türk Kimliği* çalışmasının yapıldığı dönemin bir devamı şeklindedir. Bu dönemde Türk kimliği belli şekillerde tartışmaya açılmıştır. Güvenç’in çalışmasında *tek bir kimlik mi? çeşitli kimlikler mi?* sorusu sorulmakta, Türk kimliğinin çoklu yapıları vurgulanmaktadır. Bu vurguyu etnik, dini ve cinsi ayrışmaları Güvenç’in çalışmasında ve bu dönemle birlikte yapılan tartışmalarda görmek mümkündür. Yeni dönemde yeni tartışma biçimi ile Türk kimliği tartışmalı hale gelmiştir. Bu tartışmalarla tarihi anlamdaki kimlik, Türk kimliği gündem dışına itilmektedir. Kültürlere ve kimliklere ilişkin çeşitlilikler vurgusu Türk kimliğini bir yönüyle de tanımlanamaz yahut varlığını tartışmalı hale getirmektedir. Yeni dönemle birlikte kimlikler yeni anlayışa ve kültürel çalışmalar yaklaşımına uygun olarak küreselleşme ve postmodernizm kavramları ile birlikte ele alınır hale gelmiştir. Bu anlamda kültürel çalışmaları Türkiye odaklı konumlandırma çabaları belli kaygı ve tartışmaları beraberinde getirmiştir. Türkiye kültürel çalışmalar bağlamı Türkiye’nin çoklu kültürel yapısı içindeki unsurların çalışılması üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla Türkiye’de kültürel çalışmalar yapmanın karşılığı Türkiye’nin kültürlerinin çoklu unsurlarının araştırılması veya ayrıştırılması anlamına gelmektedir. Türkçe bağlamda Türkiye kültürel çalışmaları geliştirme çabası yine -özellikle kültürel çalışmaların dilinin İngilizce olduğu düşünülürse- Batı dillerinin hâkimiyetinin gölgesinde/gerisinde kalmaktadır. Bu çabalar çeşitli şekillerde dillendirilse de kültürel çalışmacıların yayınlarını yurt dışında yahut ülke içinde Batı dillerinde yayınlama eğilimi ağırlıktadır. Bir başka açıdan Türkiye kültürel çalışmalarının Türkiye kültürlerini araştırması gerektiğine yönelik oluşturulan bağlam, içerikten öte kültürel çalışmaların araştırmaya yönelik metodolojik/epistemolojik sorunsallarının tartışılmadan önerilmesine yönelik geliştirilmiştir. Bu aşamada kültürel çalışmalar önemli bir akademik yenilik olarak kabullenilmiş ancak araştırma biçimine yönelik yapısal sorun(sal)lar eleştirel süreçlerden geçirilmemiş görünmektedir. Kültür tartışmaları geçmişte de yapılmıştır. Geçmiş birikim gündeme gelen bu akademik yenilikle birlikte göz ardı edilmekte, kısır bulunmakta, bir kopuş ile birlikte reddedilmekte ve kültürel çalışmalara ilişkin süreçler coşkuyla karşılanmaktadır. Türkiye kültürel çalışmaları süreci toplumsal yapının/bütüncül süreçlerin ve geçmiş birikimin aleyhine ve yer yer tümünden reddine yönelik olarak kabul etmiştir. Bu eleştiri dönemin dünya koşullarıyla uyumludur.

Kaynakça

- Belge, Murat, *Tarihten Güncelliğe*, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1983.
 Erdoğan, Necmi, “Kültürel Çalışmalar, (Kendiliğinden) İdeoloji(si) ve Akademya”, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 97, Güz 2003, ss. 43-64.
 Halman, Talat, “Kaç/Göç Edebiyat ve Kültür Araştırmaları”, (Çevrimiçi) http://www.kulturd.org/images/goc_halman_konusma.htm, 20 Nisan 2010.
 Kahraman, Hasan Bülent, “Taştan Bedenler”, *Radikal Kitap Eki*, 7 Nisan 2003.

- Kahraman, Hasan Bülent, *Kültür Tarihi Affetmez*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2004.
- Kahraman, Hasan Bülent, *Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye*, İstanbul, Everest Yayınları, 2002.
- Kahraman, Hasan Bülent, *Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Ötekileri*, İstanbul, Everest Yayınları, 2002.
- Kayalı, Kurtuluş, "Türk Düşüncesi Çeviri Kokuyor", *Söyleşi: Alim Arlı, Türkiye Söyleşileri 2, Kültür*, İstanbul, Küre Yayınları, 2007, ss. 59-75.
- Kayalı, Kurtuluş, "Türkiye'de Kültür Sosyolojisi Yapmanın Açmazları Üzerine Bazı Düşünceler", Edt.: Köksal Alver, Necmettin Doğan, *Kültür Sosyolojisi*, Ankara, Hece Yayınları, 2007, ss. 119-127.
- Lefebvre, Henri, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Çev.: Işın Gürbüz, İstanbul, Metis Yayınları, 1998.
- Özkazanç, Alev, "Düşüncenin Topluma Yabancılaşması ve Türkiye'de Sosyal Bilimler", *Mürekkap*, Sayı: 12, 1999, ss. 53-77.
- Pultar, Gönül, "Küreselleşme Çağında Ezberler Bozulurken: Türk(iye) Kültürleri ve Kuramsal Çerçeve Arayışları", Edt.: Gönül Pultar, Tahire Erman, *Türk(iye) Kültürleri*, İstanbul, Tetragon Yayınları, 2005, ss. 19-38.
- Pultar, Gönül, Kırtunç, Ayşe Lahur, "Cultural Studies in Turkey: Education and Practice", *The Review of Education Pedagogy and Cultural Studies*, 26, 2004, pp. 129-153.
- Raw, Laurence, "Introduction: Cultural Studies and the New Millennium", Edt.: Ayşe Lahur Kırtunç et. al., *New Cultural Perspectives in the New Millennium Proceedings of the Fifth Cultural Studies Seminar, Ege University, İzmir, May 2000*, İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi, 2001, pp. 1-14.
- Raw, Laurence, "Türkiye'de Kültürel Çalışmalar Pratiği", Edt.: Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, *Türkiye'de Toplum Bilimlerinin Gelişimi II - Anglo-Amerikan Etkisi, Sosyoloji Yılığ 18, Nilgün Çelebi'ye Armağan*, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2009, ss. 291-305.
- Raw, Laurence, "Ülke Dışındaki Kültür Araştırmaları - Kriz İçindeki Bir Bilim Dalı", (Çevrimiçi) http://www.kulturad.org/images/goc_laurence_konusma.htm, 20 Nisan 2010.
- Schneider, Annedith, "The Institutional Revolutionary Major? Questions and Contradictions on the Way to Designing a Cultural Studies Program in a New Turkish University", *International Journal of Cultural Studies*, Volume: 5 (4), 2002, pp. 393-404.
- Tuncay Birkan, "Solun Son Sözü "Kültürel Çalışmalar" mı?", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 94, Güz 2002, ss. 6-15.
- Turner, Graeme, *British Cultural Studies An Introduction*, Boston, Unwin Hyman, 1990.